

KLIMATICKÁ ZMENA, ZELENÁ TRANSFORMÁCIA A ENVIRONMENTÁLNE DILEMY VO VÝSKUME VEREJNEJ MIENKY

Climate change, green transformation and environmental dilemmas in the public opinion research

Katarína STRAPCOVÁ

ABSTRAKT

Spoločnosti dnes čelia vážnym globálnym problémom a spoločenským krízam, ktoré na seba nabaľujú vzájomne sa prekrývajúce ekonomické a environmentálne riziká, zdravotné riziká ako aj širšie negatívne spoločenské dopady - rast sociálnych nerovností, nové prekážky sociálnej mobility, pokles spoločenskej dôvery, obavy o budúcnosť demokracie. Prebiehajúce vojnové konflikty, dopady pandémie ochorenia COVID-19 či rýchlo postupujúca klimatická zmena sú globálne problémy, ktoré ovplyvňujú verejnú mienku a odrážajú sa v postojoch a názoroch obyvateľov. Dáta z výskumov verejnej mienky potvrdzujú fakt, že v hierarchii globálnych problémov dneška dominuje najmä trojica základných obáv: ekonomické, bezpečnostné a environmentálne obavy obyvateľov. Pri pohľade na skupinové rozdiely najsilnejší zdroj obáv predstavuje klimatická zmena v kategórii najmladších respondentov (15 - 24 rokov). Pri analýze postojov zameraných na vnímanie environmentálnej spravodlivosti sa ukazuje, že prechod na udržateľné hospodárstvo sa vníma ako nevyhnutný krok. Pozitívne očakávania obyvateľov sa však pevne prepletené s obavami o dopady nákladov zelenej transformácie na ich každodenný život.

Kľúčové slová: Zmena klímy. Environmentálna spravodlivosť. Environmentálna sociológia. Výskum verejnej mienky.

ABSTRACT

Societies today face serious global challenges and societal crises, which are compounded by overlapping economic and environmental risks, health risks, as well as broader negative societal impacts - rising social inequalities, new barriers to social mobility, declining social trust, concerns about the future of democracy. Ongoing wars, the impact of the COVID-19 pandemic and rapidly advancing climate change are global issues that affect public opinion and are reflected in the attitudes and opinions of the population. Public opinion data confirms the fact that the hierarchy of today's global problems is dominated by a trio of fundamental concerns: economic, security and environmental concerns. Looking at group differences, climate change is the strongest source of concern among the youngest respondents (15-24 years old). When studying attitudes focused on perceptions of environmental justice, it appears that the transition to a sustainable economy is perceived as a necessary step. However, residents' positive expectations are tightly intertwined with concerns about the impacts of the costs of the green transition on their daily lives.

Key words: Climate change. Environmental justice. Environmental sociology. Public opinion research.

ÚVOD

Zmena klímy patrí medzi najzávažnejšie globálne problémy dneška. Podobne ako v posledných rokoch, aj tohtoročná správa IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change 2023*) poukazuje na nepriaznivý trend rastúcich globálnych emisií a jeho negatívne následky na spoločenstvá jednotlivcov na celom svete. Experti IPCC konštatujú, že „zmena klímy spôsobená človekom už ovplyvňuje mnohé extrémne počasia a klímy v každom regióne na celom svete. To vedie k rozsiahlym nepriaznivým vplyvom na potravinovú a vodnú bezpečnosť, ľudské zdravie a na hospodárstvo a spoločnosť, a zároveň k súvisiacim stratám a škodám na prírode a ľuďoch. Zraniteľné komunity, ktoré historicky najmenej prispeli k súčasnej zmene klímy, sú neúmerne postihnuté“ (IPCC 2023, s. 42). Nepriaznivé dôsledky zmeny klímy už bežne pociťujeme aj na Slovensku. Môžeme spomenúť extrémne horúčavy a sucho, zvyšujúci sa počet tropických dní v roku, častejšie extrémne zrážky a lokálne prívalové dažde, častejšie povodne, ako aj víchrice a veterné smršte. Médiá nás pravidelne informujú jednak o dopadoch na zdravie obyvateľov (informácie o kolapsových stavoch ľudí z horúčav a pri dusnom počasí, prehriate budovy, stúpajúci výskyt alergií, nebezpečenstvo vážnych úrazov počas búrok či smrští), ako aj o škodách na majetku (poškodenie budov či prevádzok povodňami a vetrom, kalamity počas veterných smrští, premnoženie škodcov, zaplavené alebo zničené cesty, zamorenie pôvodných biotopov inváznymi rastlinami, pokles hladiny spodnej vody a pod.). V súvislosti s takto vzniknutými škodami sa stále častejšie do popredia dostáva otázka environmentálnej spravodlivosti pri posudzovaní dopadov zmeny klímy. Otázky environmentálnej spravodlivosti zároveň rezonujú aj pri prijímaní a realizovaní adaptačných a motivačných opatrení na Slovensku a v ostatných krajinách EÚ. Tieto opatrenia umožňujú jednak minimalizovať riziká vyplývajúce zo zmeny klímy, ako aj pozitívne využiť príležitosti, ktoré nová situácia prináša. Takéto opatrenia však môžu mať rôzny dopad na dotknuté komunity, a preto často

dochádza k sporom ohľadom spravodlivej ochrany a bezpečnosti pred environmentálnymi rizikami.

Okrem zmeny klímy však dnes spoločnosti čelia ďalším vážnym globálnym problémom a spoločenským krízam. Prebiehajúce vojnové konflikty, negatívne dopady pandémie ochorenia COVID-19, ako aj postupujúca klimatická zmena sú celosvetové krízy, v dôsledku ktorých sa na seba nabaľujú vzájomne prepojené ekonomické a environmentálne riziká, zdravotné riziká ako aj širšie negatívne spoločenské dopady - rast sociálnych nerovností, nové prekážky sociálnej mobility, pokles spoločenskej dôvery, obavy o budúcnosť demokracie (Byrne 2021; Atkinson 2015; Therborn 2013; Bahna et al. 2021; Rabušic a Kusá 2019; Mrva 2022). Rast sociálnych nerovností narušuje princípy sociálnej spravodlivosti a možno ho považovať za zvlášť závažný negatívny trend, pretože „nerovnosť nie je len o veľkosti našej peňaženky. Je to sociálno-kultúrny poriadok, ktorý pre väčšinu z nás znižuje našu schopnosť fungovať ako ľudské bytosti, naše zdravie, našu dôstojnosť, zmysel pre seba samého, ako aj naše zdroje konať a zúčastňovať sa na svete“ (Therborn 2013, s. 1). V súvislosti s nerovnosťami spoločenský vedci často konštatujú isté rozčarovanie z prínosov globálneho kapitalizmu, kedy sa ukazuje, že ekonomické elity sa veľkou rýchlosťou vzdávajú ekonomickým štandardom strednej triedy, a zároveň nižším sociálnym triedam. (Piketty 2015 a 2022; Byrne 2021; Atkinson 2015) Rastúca medzera v príjmoch najbohatších a nízkopríjmových obyvateľov sa odráža na znižovaní napr. dostupnosti bývania, na problém udržania si istej úrovne kvality života u nízkopríjmových pracujúcich (pracujúca chudoba), problém udržania kvality verejných služieb a pod.

Vnímanie rizík, následkov krízy, sociálnych nerovností či princípov fungovania spravodlivosti, to všetko sú dôležité témy, o ktorých diskutujú odborníci, ale zároveň sa na tieto témy pýtame aj našich respondentov vo výskumoch. V našom príspevku sa zameriame práve na preskúmanie toho, ako sa celosvetové krízy a globálne problémy odrážajú v postojoch a názoroch obyvateľov a ako

ovplyvňujú a formujú verejnú mienku ohľadom zmeny klímy na Slovensku. Zaujímá nás aké závažné sú obavy obyvateľov spojené so zmenou klímy, ale aj to aké sú ich očakávania do budúcnosti. Skúmame či vnímajú zelenú transformáciu ako nevyhnutný krok k zmene, ktorá bude spravodlivá a spojená s novými príležitosťami pre všetkých, alebo majú naopak v tomto smere pochybnosti. To všetko sú otázky úzko prepojené s témou environmentálnej spravodlivosti.

1 Zmena klímy a spravodlivá zelená transformácia – dáta a výsledky

Naším cieľom je prostredníctvom aktuálnych empirických údajov prispieť k pochopeniu toho, ako verejnosť reaguje na otázky spojené so zmenou klímy a aké je nastavenie uvažovania jednotlivcov v reakcii na riziká, ktoré zmeny klímy prináša. V analýze sa zameriavame najmä na dve základné oblasti, ktoré sa týkajú tém: 1. zmena klímy v širšom rámci globálnych problémov a 2. dilemy spravodlivosti pri zelenej transformácii a charakter očakávaní do budúcnosti. Prezentujeme výsledky zistení reprezentatívnych výskumov, výsledky ktorých môžeme zovšeobecniť na celú populáciu Slovenska. Tam kde je to možné, pracujeme aj s údajmi zo starších výskumov, ktoré nám umožňujú sledovať trendy a zmeny v názorových profiloch obyvateľov.

Pri analýze vychádzame z najnovších komparatívnych dát z výskumov Eurostatu, ktoré sa realizovali v 27 krajinách EÚ a boli zamerané na mapovanie verejnej mienky v otázkach zmeny klímy: 1. *Special Eurobarometer 538: Climate change 2023* (realizácia výskumu máj – jún 2023) a 2. *Special Eurobarometer 527: Fairness perceptions of the green transition 2022* (realizácia výskumu máj – jún 2022). Prvý z výskumov je zároveň dlhodobým pravidelným výskumným modulom *Climate Change*, ktorý sa realizuje každé dva roky od roku 2011, a teda nám umožňuje porovnanie v čase. Detailnejšie informácie o použitých dátach a výskumoch možno nájsť v citovanej literatúre.

1.1 Zmena klímy v rebríčku závažných globálnych problémov

Jeden zo spôsobov ako skúmať obavy z prebiehajúcej zmeny klímy je požiadavka na respondentov, aby vytvorili vlastný rebríček v rámci širšej skupiny závažných problémov, ktoré trápia svet. Takto položená výskumná otázka nám umožňuje komplexnejšie sa zorientovať v tom, ako sa mení vnímanie globálnych hrozieb a rizík v meniacom sa svete. A konkrétnejšie potom aké typy obáv u opýtaných rezonujú najsilnejšie, a aj to ako sa menia na základe aktuálnej spoločenskej situácie či už doma, ale aj vo svete. Dá sa očakávať, že v súčasnosti, keď sme denne konfrontovaní s informáciami o vážnom vojnovom konflikte na Ukrajine, s ozbrojenými konfliktami v Izraeli a v Gaze, ale tiež s informáciami o ekonomických/ zdravotných dopadoch a problémoch po pandémie COVID-19, budú musieť otázky zmeny klímy a životného prostredia vo vnímaní verejnosti ustúpiť do pozadia. Je to však naozaj tak? Prestali nás tieto otázky trápiť úplne alebo len o málo menej ako v minulosti?

Pri pohľade na výsledky výskumu zosumarizované v tabuľke č.1 nás zrejme neprekvapuje fakt, že v roku 2023 si respondenti na Slovensku spojili najzávažnejší globálny problém s hrozbou ozbrojených konfliktov (22 % odpovedí). To zároveň poukazuje na fakt, že pri výbere odpovedí a vo všeobecnosti pri utváraní celkového nastavenia obyvateľov najsilnejšie rezonuje aktuálna situácia a pocit bezprostredného ohrozenia či rizika. Oproti výsledkom z rovnakému výskumu v roku 2021, kedy ozbrojené konflikty trápili len 5 % opýtaných, stúpol podiel obáv viac ako štvornásobne, a bezpečnostné obavy tvoria takmer ako štvrtinu všetkých odpovedí. Takýto výsledok však nie je v krajine susediacej s Ukrajinou celkom prekvapivý. Dokonca Slovensko ani nepatrí k rekordérom, keďže najvyššie podiely obáv z ozbrojených konfliktov v roku 2023 dosahovali krajiny ako Poľsko 37 %, Estónsko 33 %, Litva 28 %, Bulharsko 26 %, a Lotyšsko 26 % (oproti priemeru EÚ27 19 % opýtaných).

Tab. č. 1: Prvý najzávažnejší problém, ktorému čelí celý svet (porovnanie % podielov odpovedí v SR a EU27, zmeny podielov v rokoch 2023 a 2021)

	2023		2021	
	SK	EU27	SK	EU27
Ozbrojené konflikty	22	19	5	4
Chudoba, hlad a nedostatok pitnej vody	21	20	15	17
Ekonomická situácia	13	11	12	14
Klimatické zmeny	8	17	12	16
Rozširovanie nukleárných zbraní	7	5	2	2
Medzinárodný terorizmus	5	4	4	4
Šírenie infekčných chorôb	5	4	27	17
Zhoršovanie demokracie a právneho štátu	5	5	6	7
Zhoršovanie stavu prírody	5	5	7	7
Rastúca populácia sveta	5	7	3	6
Zdravotné problémy z dôvodu znečistenia	3	3	6	4

Zdroj: *Special Eurobarometer 538: Kľiate Change 2023*

Ak by sme sa na globálne problémy pozerali z pohľadu tematických základných skupín (tabuľka č. 2), môžeme konštatovať, že v odpovediach opýtaných rezonovali najmä tri skupiny globálnych problémov a rizík – 1. ekonomické riziká (chudoba, ekonomická situácia – spolu 34 %), 2. bezpečnostné riziká (ozbrojené konflikty, medzinárodný terorizmus, rozširovanie nukleárných zbraní – spolu 34 %), ako aj 3. environmentálne riziká (klimatické zmeny, zhoršovanie stavu prírody a zdravotné problémy kvôli znečisteniu – spolu 16 %). Pri porovnaní údajov z rokov 2023 a 2021 vidíme, že došlo k výraznému nárastu podielov pri prvých dvoch položkách – pri ekonomických a bezpečnostných rizikách, a teda nie je také prekvapivé, že boli environmentálne riziká zatlačené vo vnímaní verejnosti na Slovensku do úzadia a podiel poklesol o 7 p. b. (z 25 % na 16 % odpovedí). Je však potrebné pripomenúť, že environmentálne riziká zostávajú naďalej tretím najzávažnejším globálnym ohrozením. Veľavravným faktom je, že v skupine najmladších respondentov 15-24 rokov v EU27 obsadili environmentálne riziká prvú priečku, najmladšia generácia teda vníma zmenu klímy a ohrozenie životného prostredia ako ten najdôležitejší globálny problém (*European Commission* 2023).

Tab. č. 2: Najzávažnejšie globálne riziká, ktorým čelí svet (porovnanie % podielov odpovedí v SR a EU27, premeny podielov v rokoch 2023 a 2021)

	2023		2021	
	SK	EU27	SK	EU27
Ekonomické riziká	34	31	27	31
Bezpečnostné riziká	34	28	11	10
Environmentálne riziká	16	25	25	27
Riziko pandémie	5	4	27	17

Zdroj: *spracovanie údajov zo Special Eurobarometer 538: Climate Change 2023*

Ekonomické a bezpečnostné riziká teda tvoria viac ako dvojtretinový podiel odpovedí na Slovensku. V už klasickej teoretickej koncepcii R. Ingleharta (Inglehart 1977; Inglehart a Welzel 2005) obe položky reprezentujú predovšetkým materiálne hodnoty (hodnoty prežitia), kým záujem o otázky životného prostredia a sebarealizáciu/sebavyjadrenie reprezentujú hodnoty post-materiálne (hodnoty kvality života). A hoci R. Inglehart predpokladal v súčasných spoločnostiach hodnotový posun od hodnôt prežitia k hodnotám kvality života (Inglehart-Welzela kultúrna mapa sveta), zdá sa, že to pre nás nebude ani veľmi rýchly ani nie celkom lineárny proces.

1.2 Spravodlivá zelená transformácia

Na Slovensku, ako aj vo väčšine krajín EU27 obyvatelia podporujú zelenú transformáciu a považujú ju vo veľkej miere za nevyhnutný krok. Väčšina opýtaných deklaruje súhlas s tvrdením, že náklady na škody spôsobené zmenou klímy sú oveľa vyššie ako náklady na investície potrebné na zelenú transformáciu (70 % súhlasných odpovedí na SK, 73 % priemer súhlasu v EU27).

Výrazná väčšina *Európanov* ako aj obyvatel'ov na Slovensku súhlasí s tým, že zelená transformácia by mala byť spravodlivá a na nikoho by sa nemalo zabudnúť: 87 % obyvatel'ov na Slovensku podporuje tento cieľ (tabuľka č. 3). Zároveň je však len 43 % opýtaných u nás v súčasnosti presvedčených, že do roku 2050 budú udržateľná energia, produkty a služby dostupné pre každého, vrátane chudobnejších ľudí. Výsledky deklarujú, že obyvatelia na Slovensku majú svoje pochybnosti ohľadom spravodlivej distribúcie

(ekonomického) bremena prechodu na udržateľné hospodárstvo, a zdá sa, že očakávajú nie celkom spravodlivú distribúciu nákladov na klimatické opatrenia a politiky. Göran Therborn vo svojej koncepcii fungovania nerovností rozoznáva štyri základné mechanizmy: „nerovnosť môže vzniknúť štyrmi základnými spôsobmi. Po prvé, dochádza k vzd'aloňovaniu - niektorí ľudia sú vpredu a/alebo iní zaostávajú. Po druhé tu pôsobí mechanizmus vylúčenia - prostredníctvom ktorého sa vytvára bariéra, ktorá znemožňuje alebo aspoň sťažuje prístup určitých kategórií ľudí k dobrému životu. Po tretie, inštitúcie hierarchie znamenajú, že spoločnosti a organizácie sú konštituované ako rebríčky, pričom niektorí ľudia sú na vrchole a iní pod ním. A napokon je tu vykorisťovanie, v ktorom bohatstvo bohatých pochádza z námahy a podriadenosti chudobných a znevýhodnených. O historickom význame týchto mechanizmov pri vytváraní konfigurácie moderného sveta sa vedú vášnivé spory (Therborn 2013, s. 62). A takéto spory budú zrejme rezonovať aj pri zavádzaní opatrení v rámci transformácie na zelenú ekonomiku.

Tab. č. 3: *Vnímanie zelenej transformácie – spravodlivá distribúcia dopadov, nové príležitosti na trhu práce (porovnanie % podielov súhlasných odpovedí vo vybraných krajinách s priemerom za EU27)*

	EU27	SK	CZ	PL	HU	AT
Pri zelenej transformácii by sa na nikoho nemalo zabudnúť	88	87	84	86	91	84
Každý vrátane chudobnejších ľudí si bude môcť dovoliť udržateľnú energiu, výrobky a služby	46	43	31	54	50	51
Zdanenie výrobkov a služieb, ktoré najviac prispievajú k zmene klímy, a prerozdelenie výnosov najzraniteľnejším domácnostiam	71	76	54	68	80	63
Udelenie dotácií na zvýšenie energetickej efektívnosti najmä chudobnejším ľuďom a najzraniteľnejším domácnostiam	89	85	85	86	93	82
Predpisy na boj proti zmene klímy vytvoria viac nových pracovných príležitostí, ako ich zrušia	57	65	39	62	60	54
Predpisy na boj proti zmene klímy vytvoria pracovné miesta dobrej kvality (vzhľadom na zárobok, istotu pracovného miesta a kvalitu pracovného prostredia)	61	70	43	66	69	61

Zdroj: Special Eurobarometer 527: Fairness perceptions of the green transition 2022

Väčšina obyvateľov na Slovensku podporuje inkluzívne a spravodlivé politiky a formy opatrení na prechod na udržateľné hospodárstvo. Z výsledkov je tiež zřejmé, že

obyvatelia podporujú inkluzívne opatrenia, ktoré súvisia s prerozdelením a dotovaním zraniteľných domácností a nízkopríjmových rodín. Až 76 % oslovených by podporilo „zdanenie výrobkov a služieb, ktoré najviac prispievajú k zmene klímy, a prerozdelenie výnosov najzraniteľnejším domácnostiam“ a 85 % oslovených by bolo ochotných podporiť „udelenie dotácií na zvýšenie energetickej efektívnosti najmä chudobnejším ľuďom a najzraniteľnejším domácnostiam“.

Zaujímavé výsledky sme získali aj z mapovania očakávaní ohľadom dopadov zelenej transformácie na trh práce. Je zřejmé, že očakávania verejnosti ohľadom nových príležitostí a pracovných miest sú nastavené pozitívne. Takmer dve tretiny respondentov na Slovensku (65 %) si myslí, že klimatické politiky vytvoria viac nových pracovných miest, ako odstránia, a až 70 % si myslí, že tieto pracovné miesta budú kvalitné. Pri pohľade na údaje susedných krajín, ako aj priemer EU27 vidíme, že v tomto smere zmýšľame o niečo pozitívnejšie.

ZÁVER

Francúzsky ekonóm Thomas Piketty (2022) považuje analýzu environmentálnych výziev za ústrednú tému analýzy súčasných sociálnych nerovností, podobne ako dnes už klasik environmentálnej sociológie Ulrich Beck (2004). Piketty tvrdí, že ak sa klimatická politika bude považovať za nespravodlivú, teda takú, čo najviac doľahne najmä na ľudí so strednými a nízkymi príjmami, zatiaľ čo ľudia s luxusným životným štýlom opatrenia nepocítia, objavia sa silné protestné hnutia podobné „žltým vestám“ v roku 2018. Vnímanie environmentálnej spravodlivosti verejnosťou a sociologické mapovanie subjektívneho vnímania dôležitých celospoločenských problémov, ktorými sú aj zmena klímy a ochrana životného prostredia sú dôležitou súčasťou celospoločenskej diskusie o týchto témach. Len na základe takýchto údajov vieme povedať, aké vážne sú obavy obyvateľov, akú mieru závažnosti pripisujú environmentálnym rizikám, ale tiež to ako napríklad vnímajú svoju zodpovednosť za

zmenu klímy a či vnímajú rôzne typy opatrení ako spravodlivé a účinné. Dáta z výskumov verejnej mienky potvrdzujú fakt, že v hierarchii globálnych problémov dnes dominuje najmä trojica základných rizík: ekonomické, bezpečnostné a environmentálne riziká. Pri analýze postojov zameraných na vnímanie environmentálnej spravodlivosti sa ukazuje, že prechod na udržateľné hospodárstvo sa vníma ako nevyhnutný krok. Pozitívne očakávania obyvateľov sa však pevne prepletené s obavami o dopady nákladov zelenej transformácie na ich každodenný život. Pozitívnu správou je, že obyvatelia na Slovensku vo veľkej miere podporujú inkluzívne nastavené opatrenia pri prechode na udržateľné hospodárstvo.

Zoznam bibliografických odkazov

- ATKINSON, Anthony B., 2015. *Inequality: What Can Be Done?* United Kingdom: Harvard University Press. ISBN 978-0-674-50476-9.
- BAHNA, Miloslav, HOFREITER, Roman, GYÁRFÁŠOVÁ, Oľga, ZAGRAPAN, Jozef, 2021. *Medzi Východom a Západom. Prípad Slovensko*. Bratislava: Sociologický ústav SAV. ISBN 978-80-89897-30-8.
- BECK, Ulrich, 2004. *Riziková spoločnosť. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-86429-32-6.
- BYRNE, David, 2021. *Inequality in a Context of Climate Crisis after COVID. A Complex Realist Approach*. London: Routledge. ISBN 978-0-367-46477-6.
- EUROPEAN COMMISSION, 2022. *Special Eurobarometer 527: Fairness perceptions of the green transition - Report*, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-76-56527-7.
Dostupné na: DOI: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/651172>
- EUROPEAN COMMISSION, 2023. *Special Eurobarometer 538: Climate change - Report*. Directorate-General for Climate Action, Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-68-05355-3.

Dostupné na: DOI: <https://data.europa.eu/doi/10.2834/653431>

INGLEHART, R., 1977. *The Silent revolution: Changing values and political styles among western publics*. Princeton University Press.

Dostupné na:

<http://www.jstor.org/stable/j.ctt13x18ck>

INGLEHART, R., & WELZEL, C., 2005. *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0511790881.

Dostupné na:

DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790881>

IPCC, 2023. *Climate Change 2023: Synthesis Report*. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 35-115,

Dostupné na: doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647

LATOUR, Bruno, 2020. *Zpátky na zem. Jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*. Praha: Neklid. ISBN 978-80-907562-4-3.

MRVA, Marianna, 2022. *Fenomén spoločenskej dôvery na Slovensku*. Bratislava: Sociologický ústav SAV. ISBN 978-80-89897-33-9.

PIKETTY, Thomas, 2022. *A Brief History of Equality*. United Kingdom: Harvard University Press. ISBN 978-06-742-7588-1.

PIKETTY, Thomas, 2015. *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: IKAR. ISBN 978-80-551-4248-7.

RABUŠIC, Ladislav, KUSÁ, Zuzana (Eds.), 2019. *Odděleně spolu?: Česko a Slovensko optikou vývoje hodnot po roce 1991*. Bratislava: SLOVART. ISBN 978-80-556-4590-2.

THERBORN, Göran, 2013. *The Killing Fields of Inequality*. United Kingdom: Polity Press. ISBN 978-0-7456-6259-6.

Podakovanie a afliácia

Príspevok je výsledkom práce na projekte VEGA č. 2/0111/23 Obavy o klímu, ochrana životného prostredia, zelená spotreba: environmentálne témy a verejná mienka na Slovensku a projektu APVV-15-0653 Hodnoty v dynamike spoločenských zmien na Slovensku a v Európe (HODYSE).

Klemensova 19

813 64 Bratislava

email: katarina.strapcova@savba.sk

Kontaktné údaje

Mgr. Katarína Strapcová, PhD.

Sociologický ústav SAV, v. v. i.